

**TERI
PRAČET**

POD PUNOM PAROM

Prevela
Nevena Andrić

Laguna

Naslov originala

Terry Pratchett
RAISING STEAM

Copyright © Terry and Lyn Pratchett 2013

Copyright © Dunmanifestin Ltd, 2013

First published as Raising Steam in 2013 by Doubleday
an imprint of Transworld. Transworld is part of the
Penguin Random House group of companies.

Discworld and Unseen University are trademarks registered
by Dunmanifestin Ltd

Map supplied by the Discworld Emporium

Translation copyright © 2022 za srpsko izdanje, LAGUNA

Dejvidu Pračetu i Džimu Vilkinsu,
odličnim inženjerima,
koji su naučili sinove da budu radoznali

ANK-MORPORKA
I
RAVNICE STO
HIGIJENSKA
ŽELEZNICA

«NAŠA»
TRASA

Zemlja oktarinske trave
REKA KUM

OVCAR GREBEN

Krcda
ZMIJSKA PLANINA
LENKR

OHULAN KATAŠ
DVE KOŠULJE

PSEUDOPOLIS

Okruzi

Karačke
ZEMFIS
planine
REKA ANK

KVIRM

REKA TABAK

SEDAM TRESKOVA

šuma Skand

DE BOLEŠTIN

Hebena
šuma

VELIKI KUPUS

Done Jarušine

SKROT

TORNJEVO

STO HELIJE

STO KERIG

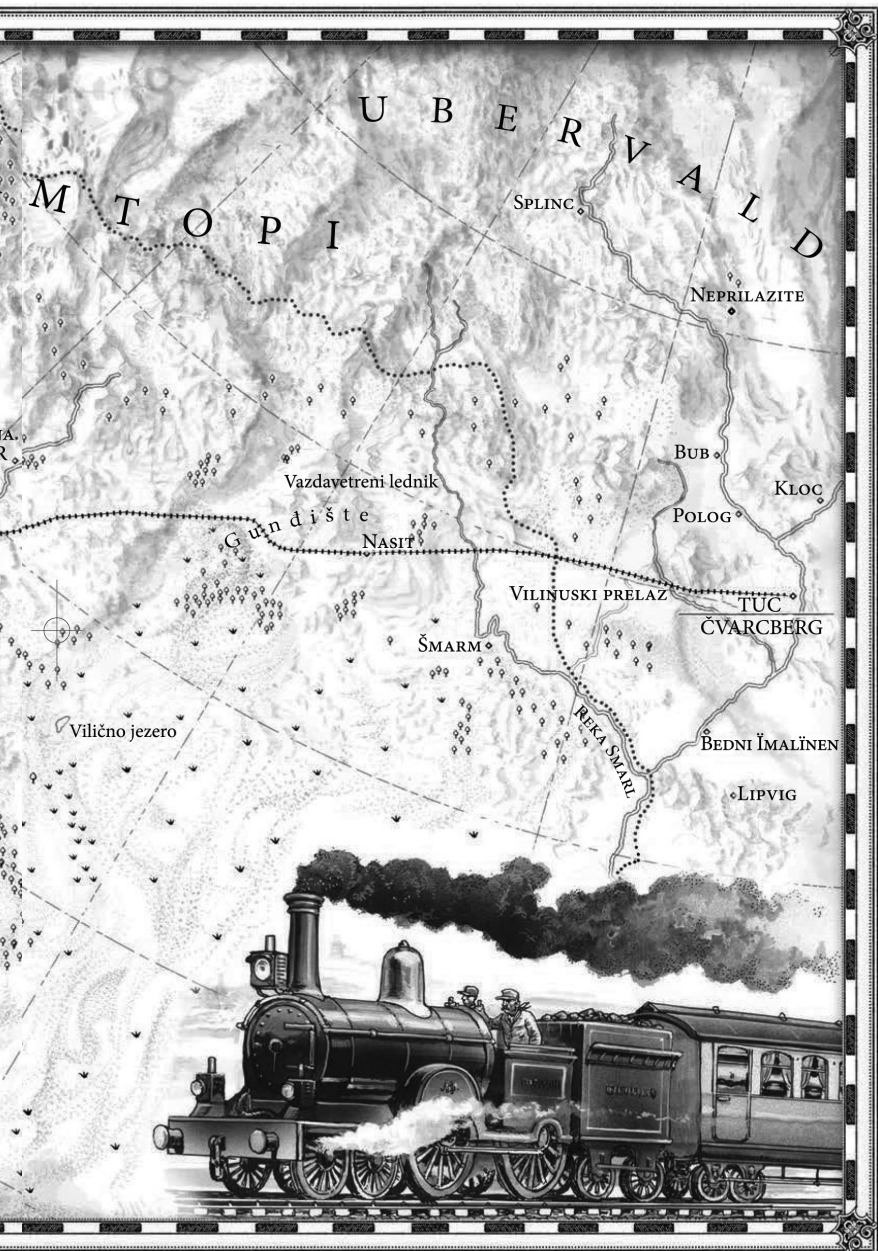
PARA MAUNT

ANK-MORPORK

SVINJOGRAD
STO LAT

Kružno
more

ČIRM

Teško je razumeti ništavilo, ali multiverzum ga je pun. Ništavilo dospeva svuda, uvek je tu pre svega ostalog, i u velikom oblaku nepoznanice ništavilo žudi da postane nešto, da se probije napolje, da se kreće, menja, oseća, da pleše i doživljava – ukratko, da *bude* nešto.

I sada, dok je lebdelo kroz etar, dobilo je priliku. Ništavilo je, naravno, znalo da nešto postoji, ali je ovo nešto bilo drugačije, o da, i zato se ništavilo kradomice uvuklo u njega i odlučno odlebdelo naniže; srećom, sletelo je na leđa jedne kornjače – veoma velike kornjače – i dalo je sve od sebe da što pre postane nešto. Bilo je kao prirodna sila, i bilo je bez premca, i iznenada, ta sila se našla zarobljena! Mamac je upalio.

Ko god je video reku Ank kako gmiže duž korita punog najrazličitijih gadosti, razumeo bi zašto Morporčani uglavnom kupuju ribu od kvirmskih ribarskih flota. Da bi se izbegli jezivi želudačni problemi među stanovništvom, ankmorporški

preprodavci ribe paze da njihovi snabdevači love ribu daleko, daleko od grada.

Za Baudena Džefriza, dobavljača najbolje morske hrane, tih trista i kusur kilometara – koliko je razdvajalo ribarsku luku u Kvirmu i ankmorporške kupce – predstavljalo je žalosno veliku razdaljinu čak i zimi, na jesen i s proleća, ali leti je to već bila prava-pravcata muka jer se drum pretvarao u dugačku pećnicu, i tako je to izgledalo sve do ne stignete u Veliki grad. Kad se jednom nađete oči u oči s tonom pregrijanih hobotnica, nikada to ne zaboravite; smrad je umeo da potraje danima, a pratio bi vas kud god vi pošli, maltene i u spavaću sobu. Nikad niste mogli izvetriti odeću.

Ljudi su bili vrlo zahtevni; krem ankmorporškog društva, a zapravo i svi ostali, želeli su ribu i u najvrelije leto. Iako je sopstvenim rukama sagradio hladno skladište, a pride iznajmio još jedno na pola puta, sve to mu je naterivalo suze na oči, stvarno jeste.

Baš tako je i rekao rođaku Laknulu Džefrizu, povrtaru, koji pogleda u svoje pivo i kaza: „Uvek isto. Niko neće da pomogne malim preduzetnicima. Možeš misliti koliko se brzo na vrućini jagode pretvore u zgnjavljen, grumuljičav pire. E pa, da ti ja kažem: dok pljesneš dlanom o dlan. Propadnu dok trepneš, i to baš kad svi žele jagode. A samo pitaj odgajivače matovilca koliko je teško tu poganiju oterati do grada pre nego što se ubajati kao prošlogodišnja propoved. Treba da napravimo peticiju, pa da je pošaljemo vlastima!“

„Ne“, reče njegov rođak. „Meni je ovoga dosta! Hajde da pišemo novinama! Tako se to radi. Svi se žale na voće, povrće i morsku hranu. Valja Vetinariju staviti do znanja koliko se mali preduzetnici muče. Na kraju krajeva, zašto inače plaćamo porez s vremena na vreme?“

Dik Simnel je imao deset godina kada mu je, u porodičnoj kovačnici u Ovčar Grebenu, otac naprosto nestao u oblaku sastavljenom od delova kovačke peći i izlomljenog metala, a sve zajedno je obavijala ružičasta vodena para. U užasnoj izmaglici užarene vlage nikada ga nisu pronašli, ali upravo tog dana Dik Simnel se zakleo onome što je, u ključaloj pari, preostalo od oca – da će zagospodariti parom.

Njegova majka je imala drugačije namere. Bila je babica, a kao što je rekla komšinicama: „Bebe se rađaju svuda. Nikad mi neće faliti mušterija.“ I tako, protivno sinovljevoj želji, Elsi Simnel je odlučila da ga odvede što dalje od tog, kako je smatrala, sablasnog mesta. Spakovala je imetak i zajedno su krenuli u njenu porodičnu kuću u Sto Latu, gde ljudi nisu neobjašnjivo nestajali u vrućim ružičastim oblacima.

Ubrzo pošto su stigli, njenom sinu se desilo nešto važno. Jednog dana, dok je čekao da mu se majka vrati s teškog porođaja, Dik je ušao u zgradu koja mu se činila zanimljiva; ispostavilo se da je to biblioteka. Prvo je pomislio da je puna visokoparnih gluposti, kraljeva i pesnika, ljubavnika i bitaka, ali u jednoj krajnje važnoj knjizi pronašao je nešto pod nazivom matematika – pronašao je svet brojeva.

I zato je jednog dana, desetak godina kasnije, stisnuo sve ćelije svoga bića i rekao: „Majko, 'naš ono kad sam ti prošle godine rekô da idem na planinarenje u Ubervald s drugarima, pa, ovaj, bila je to... kako da ti kažem... kô neka laž, al' samo mala malecna.“ Dik pocrvene. „'Naš, našô sam ključeve tatine stare radionice i, pa, vratio sam se u Ovčar Greben i izveo nekoľko ogleđa i...“ – on zabrinuto pogleda u majku – „mislim da znam gde je pogrešio.“

Dik je bio spreman na oštre prigovore, ali nije računao na suze – bar ne na suze u tolikim količinama – i dok ju je tešio, on dodade: „Majko, ti i ujka Flavije ste me iškolovali, zahvaljujući vama se razumem u brojeve, uključujući i aritmetiku i sve ono sumanuto što su izmaštali filozofi iz Efebe – gde čak i kamile mogu da rade logaritme, brojeći na papke. Tata nije znao sve to. Imô je dobre zamisli, al' nije znao... *teh-no-logiju*.“

Tu je Dik dopustio majci da dođe do reči, a ona kaza: „Znam da te ništa ne može zaustaviti, naš Dikane, isti si kao otac, tvrdoglav kao mazga. Time li se baviš u ambaru? Te-ko-logijom?“ Ona ga pogleda optuživački, pa uzdahnu: „Vidim ja da ne vredi da ti govorim šta da radiš, ali kaži ti meni: kako će te taj tvoj 'rogo-ritam' sprečiti da završiš isto kao ćaća?“ Ona opet briznu u plač.

Dik iz jakne izvuče nešto nalik na mali čarobni štap, možda napravljen za kakvog majušnog čarobnjaka, i reče: „Majko, ovo će me čuvati! Spoznao sam upotrebu šibera! Mogu da kažem sinusu šta da radi, i kosinusu isto tako, i da izračunam tangentu i da radim kvadratne jednačinke! De, de, majko, prestani da se jedeš, nego ajde sa mnom u ambar. Moraš da je vidiš!“

U uzaludnoj nadi da je njen sin slučajno našao devojkicu, gospođa Simnel sa oklevanjem dopusti sinu da je odvuče u veliki otvoreni ambar koji je opremio isto kao radionicu u Ovčar Grebenu. U ambaru je bespomoćno gledala veliki metalni krug koji je prekrivao najveći deo poda. Nešto metalno brujalo je ukруг, ukруг po metalu – zvučalo je kao veverica u kavezu i mirisalo na kamfor.

„Evo je, majko. Zar nije kô slika?“, reče Dik zadovoljno. „Zovem je Gvozdena Šinka!“

„Ali, sinko, šta ti je to?“

On se široko iskezi i reče: „To ti je ono što se zove pro-to-tip, majko. Ako 'oćeš da budeš inženjer, moraš imati pro-to-tip.“

Majka se bledunjavo osmehnu, ali Dika ništa nije moglo zaustaviti. Reči su samo sipale.

„Reč je o tome, majko, što, pre nego što bilo šta probaš, moraš imati neku ideju šta želiš da postigneš time. Jedna knjiga iz biblioteke govorila je o tome kako biti arhitekta. I u toj knjizi pisac je rekô da, pre nego što sagradi novu veliku kuću, on prvo napravi vrlo malecne modele, da vidi kako će sve izgledati. Rekô je da zvuči pipavo i sve to, al' možeš nešto postići samo ako ideš polako i ako si temeljit. I zato je polako isprobavam, da vidim šta pasuje, a šta ne. I zapravo sam dobrano ponosan na sebe. U početku sam napravio drvene šine, al' mi je sinulo da će mašinerija kakvu ja 'oću biti vrlo teška, pa sam drveni krug nacepô za potpalu i otišô pravac u kovačnicu.“

Gospođa Simnel je neko vreme gledala maleni mehanizam kako kruži po ambarskom podu, a onda reče, kao da se stvarno trudi da razume: „Jašta, sinko, al' šta to *radi*?“

„Pa, setio sam se kako je ćaća pričô da je gledô čajnik kako krčka i primetio da poklopac skakuće gore-dole zbog pritiska, i rekô mi je da će jednog dana napraviti veći čajnik, koji će moći da podigne i nešto više, a ne samo poklopac. I meni se sad čini da sam dovoljno upoznat s materijom da napravim pravi-pravcati čajnik, majko.“

„Ali čemu bi to služilo, sine moj?“, zapita majka strogo. Videla je sjaj u sinovljevim očima dok je govorio: „Svemu, majko. *Svemu*.“

Još u izmaglici blagog nerazumevanja, gospođa Simnel ga je gledala kako razmotava velik i poprilično štrokav papir.

„Majko, ovo se zove shema. Mora se imati shema. Ona nam pokazuje kako sve leže na svoje mesto.“

„Je l' i to deo pro-to-tipa?“

Mladić pogleda blagonaklonu majku u lice i shvati da će morati još da objašnjava. On je uhvati za ruku i reče: „Majko, znam da su tebi sve ovo samo linije i krugovi, al' kad upoznaš krugove i linije i sve to, onda znaš da je ovo ovde slika jedne mašine.“

Gospođa Simnel ga stisnu za ruku i reče: „A šta ti 'oćeš s njom, naš Dikane?“

Mladi Simnel se iskezi i veselo reče: „Da promenim ono što treba promeniti, majko.“

Gospođa Simnel je časak-dva čudno gledala sina, a onda kao da preko volje donese izvesnu odluku i reče: „Sinko, hajde ti lepo sa mnom.“

Uvela ga je u kuću, gde se merdevinama popeše na tavan. Ona pokaza sinu glomaznu mornarsku škrinju prekrivenu prašinom.

„Tvoj deda mi je ovo dao i rekao je da dam tebi kad pomislim da ti treba. Evo ključa.“

Bilo joj je drago što ga nije zgrabio; zapravo je pažljivo pogledao škrinju pre nego što ju je otvorio. Kada je podigao poklopac, vazduh se iznenada ispuni svetlucajem zlata.

„Tvoj deda je malčice gusario, a onda je postô pobožan i spopao ga je strah od bogova, i poslednje reči koje mi je uputio na samrtnoj postelji bile su: 'Onaj mališa će jednog dana nešto postići, pazi šta ti velim, naša Elsi, ali izeš mi život, pojma nemam šta.'“

Varošani su se sasvim navikli na zveket i čekićanje koji su svakog dana dopirali iz brojnih kovačnica, po kojima je njihov kraj bio poznat. Iako je i sam opremio kovačnicu, činilo se da je mladi Simnel odlučio da se ne upusti u taj zanat, možda

zbog užasnog načina na koji je gospodin Simnel stariji onako naglo otišao sa ovog sveta. Kovači iz okoline uskoro su se navikli da prave tajanstvene predmete po marljivim nacrtima mladog gospodina Simnela. Nikad im nije govorio šta to pravi, ali pošto su zarađivali mnogo para, nije im smetalo.

Novosti o njegovom nasleđstvu su se naravno proćule – zlato nekako uvek procuri – i mnogi su se ćešali po glavi, a kao primer mođe se uzeti najstariji meštanim koji je, na klupi ispred kafane, rekao: „Ma, sunce mu poljubim! Mali srećković je nasleđio svu silesiju zlata, a onda ga je pretvorio u gomilu starog gvođđa!“

Nasmejaio se, pa su se zato nasmejali i svi ostali, ali su svejedno i dalje gledali mladog Dika Simnela kako ulazi i izlazi kroz dašćanu kapiju svog starog, gotovo oronulog ambara, uvek zaključanog dvama katancima.

Simnel je našao dva sposobna mlada meštanimina, i oni su mu pomagali da pravi i premešta ovo i ono. S vremenom je oko ambara nikao ćitav niz šupa. Unajmio je još mladića, i ćekići su se ćuli po ceo dan; podaci su malo-pomalo procurili u ono što mođeimo nazvati mesnom kolektivnom svećću.

Navodno je mladić napravio pumpu, nekakvu zanimljivu pumpu koja pumpa vodu vrlo visoko. A onda je sve to bacio i rekao nešto u smislu: „Trebam više ćelika a manje gvođđa.“

Krućile su priće o velikim hrpama papira rasprostrtog po stolovima dok je mladi Simnel radio na svom divnom „pohvatu“, kako ga je nazivao. Doduše, dolazilo je do pokoje eksplozije tu i tamo, a onda se proćulo da momci imaju takozvani „bunker“; bilo je vrlo zgodno u njega uskoćiti ukoliko dođe do omanje... nezgode. A bilo je tu i ono nepoznato, ali nekako domaćinsko i ritmićno huktanje. Bio je to zaista vrlo prijatan, gotovo uspavljujući zvuk, a to je bilo ćudno, jer mehanićki stvor koji ga je ispuštao delovao je življe nego što biste oćekivali.

Meštani su primetili da su se dva glavna saradnika gospodina Simnela – ili Ludog Gvozdenka Simnela, kako su ga neki sada zvali – malo promenili, pa sada deluju odraslije i samosvesnije, kao mladi ljudi i posvećenici u misterije skrivene iza zatvorenih vrata. Nikakav mito u vidu piva ili žena nije ih mogao navesti da u pabu odaju dragocene tajne ambara.* Sada su se držali kako i priliči gospodarima ognjene peći.

A bilo je naravno i sunčanih dana, i tada su mladi Simnel i njegovi sadruzi kopali duge rovove u polju pored ambara i punili ih metalom, a peć se žarila danju i noću, i svi su vrteli glavom i govorili: „Ludost je to.“ Činilo se da će ovo trajati doveka, sve dok se doveka nije završilo, a čekićanje, zveketanje i topljenje su prestali. Onda su najbližiji saradnici gospodina Simnela otvorili vratnice velikog ambara i ispunili dimom čitav svet.

U ovom delu Sto Lata dešavalo se malo šta, pa je ovo bio sasvim dovoljan razlog da ljudi dojure. Većina ih je stigla na vreme da vide *nešto* kako, hukćući i dimeći se, ide prema njima, na točkovima koji su se pokretali velikom brzinom, a klipnjače su se sablasno pomaljale iz dima i izmaglice, i onda ponovo nestajale; površ svega toga, kao kralj dima i vatre, nalazio se Dik Simnel, lica zbrčkanog od usredsređenosti. Bilo je bar donekle utešno što ovim *nečim* valjda upravlja ljudsko biće – doduše, malo umniji posmatrači mogli su dodati: „Pa šta? Čovek upravlja i kašikom“, i spremili su se za bekstvo kada je, u oblaku pare, ova živahna, obrtna, klipna mašina izašla iz ambara i pohrlila po šinama postavljenim u polju. A slučajni prolaznici, koji su tad već uglavnom bili

* Ovo je izazvalo nekoliko bezobraznih opaski, ali mesnim neudatim devojkama se, avaj, činilo da su Ludi Gvozdenko Simnel i njegovi ljudi našli nešto zanimljivije od žena i to nešto je navodno bilo od čelika.

slučajni protrčnici, i u pojedinim slučajevima slučajni stam-
pednici, bežali su i usput kukumavčili; među njima, doduše,
nije bilo nijednog dečaka, nevažno kog uzrasta, pošto su oni
razrogačenih očiju išli za mašinom i kleli se da će jednog dana
oni sami upravljati užasnom, smrdljivom spravom, o da,
nego šta nego hoće. Biće prinčevi pare! Gospodari varnica!
Kočijaši gromova!

Napolju je dim, konačno slobodan, vrlo uporno lebdeo sve
dalje od radionice, u pravcu najvećeg grada na svetu. Isprva
se vijorio polako, a zatim sve brže i brže.

Nešto kasnije istog dana, posle nekoliko pobedonosnih
krugova po kratkim šinama u polju, Simnel je seo da popriča
s pomoćnicima.

„Voli, Dejve, zafalilo mi mesinga, momci“, reče on. „Re-
cite materama da vas spakuju i da nam naprave sendviče, pa
izvedite konje. Oteraćemo Gvozdenu Šinku za Ank-Morpork.
Čujem da je to centar zbivanja.“

Lord Vetinari, tiranin Ank-Morporka, s vremena na vreme
se susretao s leđi Margolotom, vladarkom Ubervalda. Zašto
i ne bi? Na kraju krajeva, povremeno se viđao i s dijamant-
skim kraljem trolova nedaleko od doline Kum, baš kao i sa
ispodničkim kraljem patuljaka Risom Risonom u njegovim
pećinama *ispod* Ubervalda. To se, kao što su svi znali, nazi-
valo politikom.

Politika. Tajno vezivno tkivo koje sprečava svet da zapad-
ne u rat. U prošlosti je bilo previše ratova, zaista previše, ali
kao što zna svaki školarac, ili je bar znao u ono vreme kada
su školarci zapravo čitali nešto zahtevnije od kesice čipsa, ne
tako davno je maltene došlo do odista užasnog rata, posled-
njeg rata za dolinu Kum, posle čega su patuljci i trolovi uspeili

da dostignu ako ne baš mir, a ono bar izvesno razumevanje iz kog bi se, nadajmo se, mir mogao izroditi. Ruke – izvesne važne ruke – susrele su se a zatim se žustro rukovale, dakle bilo je nade, nade krhke kao misao.

I zaista – mislio je lord Vetinari u kočiji koja je tandrkala prema Ubervaldu – u ružičastoj izmaglici sreće koja je nastala posle sklapanja čuvenog Sporazuma u dolini Kum, čak i goblina su priznali za inteligentna bića, koja, slikovito govoreći, moramo posmatrati kao braću, premda ih možda baš i ne želimo za zetove. Razmišljao je kako se, površno gledano, možda i čini da u svetu vlada mir, ali takvo stanje stvari na kraju se uvek završi ratom.

Kočija mu nalete na užasnu džombu i on se trže. Naredio je da se na sedišta postave dodatni jastuci, ali put do Ubervalda je prosto-naprosto bio čist kuluk, od rupe na drumu do rupe na drumu, i to je bilo krajnje neugodno. Napredovali su veoma sporo, premda su usputne stanke kod škljocnih tornjeva omogućile njegovom sekretaru Drumknotu da podigne ukrštenicu koja je svakodnevno izlazila u novinama i bez koje je lord Vetinari svoj dan smatrao nepotpunim.

Napolju se začu nekakav udarac.

„Za milih bogova! Drumknote, zar ne možemo da zaobiđemo nijednu rupu na putu?“

„Žao mi je, gospodine, ali njeno gospodstvo izgleda i dalje ne uspeva da zauzda razbojнике u Viliuskom prelazu. S vremena na vreme im malo skreše broj, ali ovo je nažalost najbezbedniji put.“

Spolja se začu povik, a za njim još lupnjave. Vetinari ugasi lampu za čitanje nekoliko časaka pre nego što jedna osoba pretećeg izgleda prisloni napunjen samostrel o staklo kočije, koja je sada bila u tami, i reče: „Izlazite napolje i ponesite sve dragocenosti ili vam se crno piše! I bez zafrkancije! Mi smo ubice!“

Lord Vetinari mirno spusti knjigu, uzdahnu i reče Drumknotu: „Izgleda, Drumknote, da su nas napale *ubice*. Baš... lepo, jelda?“

Drumknot se malčice osmehnu. „O, da, zaista lepo, gospodine. Uvek volite da se sretnete sa ubicama. Neću vas ometati, gospodine.“

Dok je izlazio iz kočije, Vetinari se umota u ogrtač i reče: „Gospodo, nema razloga za nasilje. Dobićete sve što vam sleduje...“

Manje od dva minuta kasnije njegovo gospodstvo pope se nazad u kočiju i dade znak vozaču da nastavi dalje kao da se ništa nije desilo.

Posle nekog vremena, iz čiste radoznalosti, Drumknot zapita: „Šta se ovog puta dogodilo, gospodaru? Nisam ništa čuo.“

Pored njega, lord Vetinari reče: „Nisu ni oni, Drumknote. Prava grehota. Zapita se čovek zašto ne nauče da čitaju. Onda bi prepoznali grb na mojoj kočiji i shvatili o čemu se radi!“

Kada je kočija dostigla, moglo bi se reći, *nesvakidašnju* brzinu, Drumknot posle nešto razmišljanja reče: „Ali vaš je grb, gospodine, crn na crnoj pozadini, a noć je veoma tamna.“

„To jeste, Drumknote“, odgovori Vetinari s nečim što je moglo proći kao osmeh. „Da ti pravo kažem, to mi nije palo na pamet.“

Ponešto u zamku ledi Margolote bilo je neizbežno. Dok su se drvene vratnice otvarale, zaškripala je svaka šarka. Na kraju krajeva, postoje izvesna društvena očekivanja kad je ambijent u pitanju. Kakav bi to vampir živeo u zamku u kom nema škrife i neophodnog hujanja? Igori to ne bi dozvolili ni za šta na svetu. Sada mesni Igor uvede lorda Vetinarija i njegovog sekretara u pećinoliko predvorje, u kom se paučina njihala s

plafona. Čuo se nagoveštaj – samo nagoveštaj – da negde dole u podrumu neko ili nešto vrišti.

Ipak, razmišljao je lord Vetinari, tu je živela divna žena, koja je predočila vampirima da je glupo vraćati se iz groba tako vrtoglavo često i nekako ih je ubedila da bar malo olabave s noćnim dejstvima. Pored toga, uvezla je kafu u Ubervald i, kako se pričalo, jednu zastrašujuću zavisnost zamenila je drugom.

Ledi Margolota je uvek govorila sažeto i jasno, i baš takav je bio i razgovor koji se vodio posle sjajne večere, nekoliko dana kasnije. „U pitanju su gragofi. Opet gragofi, sar ne, Hafeloče? Posle ofoliko fremena! I, saboga, još je i gore nego što je bilo, baš kao što si ti i pretfideo, dragi moj. Kako si mogao pretfideti ofo?“

„Pa, madam, dijamantski kralj trolova me je pitao isto to, ali ja jedino mogu reći da odgovor leži u urođenoj neumornosti inteligentnih bića. Ukratko, ne mogu sva biti zadovoljna istovremeno. Mislila si da će zastavice i vatrometi, rukovanja i obećanja nakon što je potpisan Sporazum u dolini Kum na sve to staviti tačku, jelda? Što se mene tiče, ja sam sve to video kao međučin. Ukratko, Margolota, mir je ono što se zbiva dok se zakuvava sledeći rat. Nemoguće je ugoditi *svima*, a dvostruko je nemoguće udovoljiti svim patuljcima. Kad razgovaram s dijamantskim kraljem trolova, vidiš, on je predstavnik svih trolova, govori u ime *svih* trolova. Kao razumna bića, bavljenje politikom prepuštaju njemu.

A tu si, draga moja gospo, i ti: govoriš u ime svih svojih... sunarodnika u Tucu*, i sporazumi s tobom su uglavnom prilično, pa, prijatni... Ali kod patuljaka je to zamršeno. Taman pomisliš da razgovaraš s vođom patuljaka, a onda se odnekud stvori neki grag užagrenih očiju i odjednom se više ne zna ko

* Ispravan izgovor bio bi „Tjuc“.

pije a ko plaća, svaka nagodba naprečac postaje nevažeća, i svako poverenje se gubi! Kao što znaš, postoji po jedan 'kralj' – *dezka-knik**, kako ga oni zovu – u svakom rudniku na Disku. Kako postići dogovor s takvim narodom? Svaki patuljak je samom sebi unutrašnji tiranin.“

„Pa“, reče leđi Margolota, „Ris Rison se sasfim dobro snalasi pod datim okolnostima, i mi u gornjem Uberfaldu...“, leđi Margolota je sada gotovo šaputala, „*od sfeg srca* nafijamo sa napredak. Ali da, kako pobediti jednom sasfagda, to bih ja folela da znam.“

Njegovo gospodstvo pažljivo spusti čašu i reče: „To, avaj, nikad nije moguće u potpunosti. Zvezde se menjaju, ljudi se menjaju, i mi možemo jedino da se marljivo zalažemo za budućnost, promišljeno i odlučno, s nadom da ćemo jednog dana doživeti mir u svetu, pa makar to značilo da malo ranije poteramo pojedine krupne pretnje u grob.“

Doduše, istančano i pažljivo proučavanje sveta meni navogoveštava sledeće: ispodnički kralj – kog sam, po protokolu, posetio pre nego što sam došao da se vidim s tobom – upravo kuje izvestan plan; a kad stupi u dejstvo, mi ćemo ga podržati svim silama. On stavlja mnogo na kocku zarad budućnosti. Veruje da je kucnuo čas, naročito pošto je Ank-Morpork sada poznat kao grad s najbrojnijim patuljačkim stanovništvom na svetu.“

„Ali ja mislim da njegov narod baš i ne foli moderno. Moram prisnati da mi je jasno i sašto. Napredak nam sadaje felike glafobolje kad pokušafaš da sačufaš mir u sfetu. Tako je... nepretfidif. Ako smem da te podsetim, Hafeloče, pre mnogo, mnogo godina jedan efepki filosof je naprafio frlo moćnu mašinu, sastrašujuće moćnu. Da ti ljudi nisu odustali

* Bukvalni prevod glasi „glavni rudarski inženjer“.

od mašine koja radi na paru, šifot bi danas možda isgledao snatno drugačije. Sar tebe to ne sabrinjafa? Kako da upraflija-
mo budućnošću kad jedan glupak moše da naprafi mehani-
sam koji će promeniti *sfe*?“

Lord Vetinari istrese i poslednju kap brendija u čašu i reče vedro: „Madam, samo bi šupljoglavac probao da stane na put napretku mnoštva. *Vox populi, vox deorum*, uz brižljivo usmeravanje od strane kakvog mudrog vladaoca, razume se. I stoga sam mnenja da, kad dođe vreme za parnu mašinu, i parna mašina će doći.“

„Je li ti, patuljče, šta radiš to?“

Mladi Magnus Magnuson isprva nije obraćao mnogo pažnje na starijeg patuljka vrlo mrzovoljnog lica – koliko mu se lice uopšte moglo videti – patuljka koji sam verovatno nikad nije bio mlad; on slegnu ramenima i reče: „Bez uvrede, o premudri, ali ja prolazim ovuda i gledam svoja posla, eto šta radim, sve se nadajući da će i ostali gledati svoja. Ali ne lipši, pacove...“*

Kažemo da lepa reč i gvozdena vrata otvara, ili ti barem pomogne da izbegneš svađu, ali ova tvrdnja uglavnom samo znači da se nadamo da će biti tako; sada se poslovice ispostavila kao krajnje netačna, jer čak i lepše sročeni i promišljeniji odgovor će kod osobe od pogrešne sorte izazvati napad besa ako se ona unapred spremila na napad besa, a upravo takav napad je stari patuljak sada u slast doživljavao.

„Zašto nosiš kacigu naopako, mladi patuljče?“

* Ljudsko biće bi možda reklo „ne lipši, magarče“, ali retko koji patuljak ima baš mnogo dodira s magarcima, dok se na pacove uvek možeš osloniti.

Magnus je bio brzoplet patuljak i uradio je baš ono što nije trebalo: probao je da odgovori logično.

„Pa, premudri, na njoj mi je izviđačka značka, znaš. Mladi izviđači? Napolju, na čistom vazduhu? Umesto da pravim nepodopštine, ja služim svom narodu?“

Ovom poplavom dobrih namera Magnus se nije nimalo umilio sagovorniku, i njegov nos za opasnost je, sa zakašnjenjem, počinjao da radi punom parom. Stari patuljak mu baš, baš nikako nije bio naklonjen, a za vreme kratkog razgovora još nekoliko patuljaka došetalo se do njih i gledalo je Magnusa kao da ga odmerava pred borbu.

Magnus je sada prvi put sam došao u gradove-blizance Tuc i Čvarcberg i nije se nadao ovakvom dočeku. Ovi patuljci nisu ličili na one s kojima je on odrastao u Ulici melase, i on sada počeo da uzmiče, govoreći užurbano: „Došao sam da posetim baku, znate, ne oseća se dobro, i ja sam došao čak iz Ank-Morporka, kolskim stopom, svake noći sam spavao u stogovima i ambarima. To je vrlo, vrlo dug put...“

I onda se desilo šta se desilo.

Magnus je bio brz trkač, kao što i priliči Ankmorporškim pacomladincima*, i dok je trčao, pokušavao je da ukopča gde je pogrešio. Sto godina se klackao do Ubervalda raznim prevoznim sredstvima, i bio je patuljak, i oni su bili patuljci, i...

* Ovo izviđačko društvo, namenjeno trolovima, patuljcima i ljudima, osnovano je ubrzo posle potpisivanja Sporazuma u dolini Kum, i to po predlogu lorda Vetinarija, a s namerom da se mladima tri najbrojnije vrste omogući da se upoznaju i, po mogućstvu, druže. Naravno, kada su se mladi svih vrsta našli na okupu, umesto da se okrenu jedni protiv drugih, oni su se ujedinili protiv stvarnih neprijatelja – roditelja, nastavnika i svih vrsta autoriteta, koji su bili *tako* staromodni. Ovo je začudo uspelo bar donekle, jer tako je to u Ank-Morporku, zar ne? Skoro nikoga nije briga kog si oblika; doduše, možda će ga zanimati koliko imaš para.

Odjednom se priseti da je još kod kuće u novinama video nešto o tome kako mnoge patuljačke zajednice osuđuju organizacije u koje se primaju i trolovi – neprijatelji, bar ako je verovati drevnim običajima i svim nagonima. E sad, kod kuće je među pacomladincima svakako bilo i trolova, bili su to dobri drugovi, svi do jednog – malčice tupavi, doduše, ali svejedno je povremeno išao s nekima od njih na čaj. Tek sada se setio kako su stari trolovi i stari patuljci bili pomalo kivni, i to samo zato što se, nakon što su stotinama godina pokušavali da se međusobno poubijaju, sada očekivalo da posle jednog rukovanja svi postanu drugari.

Magnus je odavno shvatio da je Ispodnički Grad ispodničkog kralja mračno mesto, i to patuljcima nije smetalo, jer patuljci se u mraku dobro snalaze, ali ovde je osetio nekakvu dublju tamu. U ovom nezgodnom trenutku pomislio je kako na ovom mestu, izuzev bake, nema nijednog saveznika, a činilo se da će biti nevolja i nevolja dok ne stigne na drugu stranu grada, gde je ona živela.

Sada je dahtao, ali još je čuo zvukove potere, svejedno što je iz dubljih hodnika i tunela pošao prema izlazu iz podzemnog grada Čvarcberga; shvatio je da će morati da se vrati neki drugi put... ili nekim drugim putem.

Kad je nakratko zastao da povrati dah, stražar na gradskoj kapiji prepreči mu put sa žudnim izrazom na licu.

„A kud si ti to krenuo, gospodine moj ankmorporški? Nazad na svetlost, kod svojih drugara trolova, a?“

Stražareva halebarda pokosi Magnusu noge, i on pade; onda je počelo istinsko šutiranje. Magnus se zakotrlja da se skloni s puta i nekako nagoni povika: „Tak ne očekuje da mislimo o njemu, ali očekuje od nas da mislimo!“

Kad je video još jednog patuljka kako se približava, on zastanja i ispljunu zub. Na njegovo zaprepašćenje, pridošlica

je izgledao sredovečno i imućno, što je svakako značilo da od njega ne treba očekivati prijateljski gest. Ipak, umesto da ga išutira, stariji patuljak zavika glasom nalik na udarce čekića: „Slušaj me, mladi patuljče, nikad ne smeš biti ovako neoprezan...“

Pridošlica odalami napadača i obori ga na zemlju s hvale vrednom žestinom i zanosno bespotrebnom nasilnošću; dok je stražar ležao i stenjao, on pomože Magnusu da ustane.

„Pa, mali, trčiš znatno bolje od mnogih patuljaka koje poznajem, ali takav jedan dečko treba da zna da ankmorporški patuljci trenutno nisu omiljeni, bar ne u ovim krajevima. Da ti pravo kažem, ni ja nisam baš ljubitelj, ali ako će se biti bitka, mora da bude pravedna.“

S tim rečima on vrlo jako šutnu oborenog stražara i kaza: „Zovem se Stida Stidljivson. Ti, mali, bolje nabavi mikroveržni oklop ako ćeš već da dolaziš kod bake tako ankmorporški napirlitan. Stidim se što moji sunarodnici ovako ružno postupaju prema jednom mladom patuljku samo zbog odeće koju nosi.“ Kao da bi da podvuče svoje reči, on uruči pručenom stražaru još jedan udarac.

„Moram ti priznati, mali, stvarno nikad nisam video patuljka da trči tako brzo! Svega mi, baš umeš da trčiš, ali možda ti je vreme da naučiš i da se kriješ.“

Magnus se otrese od prašine i zagleda se u spasioca, pa reče: „Stida Stidljivson! Ali ti si legenda!“ On ustuknu i kaza: „Mnogo sam čitao o tebi! Postao si grag zato što ne voliš Ank-Morpork!“

„Možda i ne volim, mladi patuljče, ali ne podržavam ubistva u tami, za razliku od onih dubozemnih ništarija i rovite-lja. Ja volim časnu borbu.“

Sa ovim rečima Stida Stidljivson ogromnom, gvoždem okovanom čizmom još jednom snažno šutnu palog stražara.

I tako je jedan od najčruvenijih i najcenenijih patuljaka na svetu pružio ruku mladom Magnusu i rekao: „Sada neka te tvoj dar odvede na sigurno. Kao što si rekao, Tak ne očekuje od nas da razmišljamo o njemu, ali stvarno očekuje od nas da razmišljamo, i tebi bi valjalo da razmisliš o tome da prilagodiš svoju nošnju kad opet dođeš u posetu baki. Pored toga, možda se ni njoj ne sviđa ankmorpoška moda. Milo mi je što smo se upoznali, gospodine Brzonogi, a sad vuci taj svoj nesrećni tur odavde – možda sledećeg puta ne budem u blizini.“

Daleko od Ubervalda i nizvrtno, ser Hari Kralj razmišljao je o izvesnim nužnim poslicima. Bio je opštepозnat kao Kralj Zlatne Reke zato što je zaradio bogatstvo baveći se malom i velikom nuždom – uglavnom tuđom.

Hari je bio vedar čovek i inače nije imao problema s varjenjem, ali danas je bila druga priča. Bio je uz to nežan muž i obožavao je svoju dugogodišnju suprugu Eufemiju, ali avaj, ne i danas. Bio je i dobar poslodavac, samo ne danas, jer danas ga je stomak mučio zbog jedne ribe list, koja više nije smela da mu izađe na oči pa mu je umalo izašla na nos. Još dok je bila na tanjiru, nije mu se dopalo kako izgleda – činilo mu se da ga motri nekako prekorno, a poslednjih nekoliko sati je zamišljao prokletinju kako razgleda unutrašnjost njegovog stomaka.

Nevolja je u tome, razmišljao je, što se Eufemija još seća dobrih starih vremena kada su bili siromašni kao crkveni miševi i po nuždi štedljivi, a takvih navika se čovek teško otarasi, baš kao što se teško otarasi i nesmotreno pojedene ribe, koja je sada plivala kroz Harijeva creva i pretila je da će otplivati još mnogo dalje.

Nažalost, Harija su odgajali da pojede sve s tanjira, a to znači *baš sve*. Kad je konačno izašao iz klozeta, zamišljajući kako

ga smrdljiva ribetina motri iz šolje, povukao je vodu s takvom žestinom da se lanac pokidao; zbog toga mu je supruga, koju je ponekad nazivao Vojvotkinjom, sasula nekoliko probranih reči. A pošto reči često izazivaju druge reči, na kraju su sa obe strane pale ružne, zajedljive male reči; da je ikako mogao, Hari bi ih sasuo nazad odvratnoj ribi koja je za sve i bila kriva. Ipak, umesto toga je između njega i supruge usledilo ono što su oboje čitavog života zvali džapanje. Efi, rođena u komšijskom ćumezu, vrata do vrata s Harijem, u takvim prilikama je umela da vrati milo za drago, naročito ako je naoružana vrlo dragocnim ukrasnim ćupom. Od Efinog rečnika zacrveneo bi se i kakav sakupljač izmeta; nazvala je Harija „kraljem govana“, na šta je on podigao ruku u gnevu, što nikad, ama baš nikad nije želeo da uradi, pogotovo zato što je ćup kojim je njegova žena bila naoružana bio poprilično težak.*

Sve će to proći, razume se; uvek bi prošlo, i istinska bračna sloga dolebdela bi natrag i zauzela uobičajeno mesto u domaćinstvu. Svejedno, čitavo popodne ser Hari je koračao tamo-amo po fabričkom krugu kao stari lav. *Kralj govana*, pa da, i zahvaljujući njemu ulice su čiste, ili bar znatno čistije nego što su bile pre nego što je nastupilo doba dinastije Harija Kralja. Dok je lunjao, premetao je po glavi kako je njemu zapalo da se pozabavi svim onim nezamislivim tvarima kojih ljudi žele da se ratosiljaju. Zato nije bilo baš mnogo mesta za njega među kremom društva. Da, jeste, bio je on *ser* Hari, ali znao je da bi Efi zaista volela da ostave sav taj smrad za sobom.

„Na kraju krajeva“, rekla je, „već si bogat kao Kreozot. Što ne nađeš nešto drugo da radiš – nešto što ljudi zapravo žele, a ne nešto što im je potrebno?“

* A uz to je bio iz doba dinastije Maksvini, dakle straobalno skup. Doduše, mislio je on dok je gledao krhotine porcelana na podu, sad više ne deluje baš *toliko* skupo.

Uopšteno govoreći, Hariju filozofija nije bila jača strana. Bio je ponosan na svoja dostignuća, ali jedan majušni deo njega slagao se sa Efi da valjda postoji za njega nešto bolje od traganja za psolivom* i staranja da se ne izliju nepouzdana septičke jame u gradu. Neko je morao i time da se bavi, naravno – i nije kao da je Hari to radio svojeručno; godinama nije, već je plaćao izmećarima i poganijerima i sad već čitavoj vojsci goblina da obavljaju prljave poslove. Ipak, razmišljao je on, treba mu neka muževna struka, koja neće ujedno biti i ogavna.

Rasejano, on uruči šut-kartu svom najnovijem advokatu, patuljku koji je, kako se ispostavio, imao lepljive prste; uspeo je da otpusti malu ništariju a da ga zapravo ne baci niz stepenice.

Neobično utučen, Hari se šetao dalje, trudeći se da se smiri. Na ivici fabričkog kruga on onjuši vazduh koliko se usuđivao. Vetar je bio osni, i on se okrenu prema njemu i oseti nekakav primamljiv miris: muževan miris, miris koji je odisao svrhom, miris koji je nagoveštavao da bi uz njega mogao daleko stići; zračio je *obećanjem*.

Veza Vlaže fon Lipviga i Adore Bel Dragomilje bila je postojana i srećna, vrlo verovatno zato što su poprilično vremena provodili razdvojeni, pošto se ona posvetila upravljanju *Velikom lozom*, a on se bavio Bankom, Poštom i Kovnicom. Ma šta mislio lord Vetinari, Vlaža *jeste* imao pravog posla u ovim ustanovama, a taj posao se, u njegovoj glavi, nazivao brigom da se rečene ustanove ne raspadnu na komadiće. Sve je radilo kako treba, zapravo je radilo vrlo dobro, ali radilo je, mislio je Vlaža, zato što su njega uvek viđali u Banci, Kovnici ili Pošti kako izigrava gazdu Banke, gazdu Pošte i gazdu Kovnice.

* Ovo je tehnički naziv za pseći izmet, vrlo cenjen u štavionicama kože.

Časkao je sa svima, zapovedao razgovor o njihovom poslu, raspitivao se kako su im žene i muževi; znao je napamet imena svih članova porodice svakog sagovornika. Bio je to njegov dar, divan dar, i išlo mu je kao podmazano. Iskažeš zanimanje, a onda oni počnu da se zanimaju za svoj posao; bilo je ključno da on uvek bude tu negde da se čarolija ne razveje.

Što se tiče Adore Bel, škljockalice su joj bile u krvi, bile su njeno nasleđe i jao onome ko se ispreči između nje i njih*, pa makar taj neko bio i njen muž.

Nekako, sistem je radio isto onako marljivo kao i oni, pa su mogli da priušte Ljuticu, batlera, a uz to i gospođu Ljuticu.** U kući u Kolačarskoj aveniji imali su i baštovana, koji se nekako podrazumevao u celoj priči. Čips*** je uz to bio i pristojan majstor, a i prilično brbljiv, iako ga Vlaža nikad nije razumeo ni reč. Poticao je iz već nekog mesta u Okruzima, i koristio je, teoretski gledano, morporške reči, ali usta kao da su mu bila puna slame. U šupi u dnu bašte pravio je sajder od jabuka, koje je prethodni vlasnik brižljivo gajio. U opisu radnog mesta bilo mu je i pranje prozora, a uz pomoć ogromne kutije pune čekića svih vrsta, zatim testera, bušilica, šrafčigera i dleta, vrećica eksera i kojekakvih drugih drangulija koje Vlaža niti

* Izuzev ako je u pitanju golem. U žalosnim danima kada su porodičnu škljocnu firmu preoteli *biznismeni*, Adora Bel je preusmerila snagu na oslobađanje golema. Još je saradivala s golemskim organizacijama, ali na njenu radost i zahvaljujući brzim promenama u Ank-Morporku, golemi su se sada bez po muke organizovali sami.

** Adora Bel je, što je čak i sama znala, nadarena da grozno kuva, uglavnom zato što je smatrala kovanje traćenjem vremena svake žene s mrvom mozga; a pošto je Vlaža imao otprilike isto mišljenje o fizičkom radu, činilo se da ovo rešenje odgovara svima.

*** To mu je bilo *jedino* ime.

je prepoznavao niti je to želeo, Čips je olakšavao Vlaži život, a sam je bio možda najbogatiji majstor u kraju.

Vlaža fon Lipvig je jednom uradio jedan težak posao i smatrao je da u tome nema budućnosti, ali satima je mogao da posmatra rad, pod uslovom da ga obavlja neko drugi, razume se; naravno, ti drugi su očito ponekad voleli to što rade, pa bi on slegao ramenima i bilo bi mu drago što Čips uživa u majstorisanju dok je Vlaža uživao što ne mora da diže ništa teže od čaše. Na kraju krajeva, njegov posao je bio nevidljiv i oslanjao se na reči, a reči srećom nisu naročito teške i ne morate ih podmazivati. Za vreme prevarantske karijere služile su ga dobro, i sada se pomalo pravio važan što ih koristi za dobrobit građanstva.

Postoji razlika između bankara i prevaranta, zaista postoji, i premda je ona veoma, veoma sićušna, Vlaža je smatrao da treba istaći kako je ipak tu, a pored toga, lord Vetinari ga je uvek držao na oku.

I tako su svi bili zadovoljni, i Vlaža je odlazio na posao u veoma čistoj odeći i veoma čiste savesti.

Pošto se okupao i obukao gorepomenutu odeću u ličnom kupatilu*, Vlaža je otišao da obiđe suprugu, usput vežbajući osmeh i trudeći se da izgleda veselo. Sa Adorom Bel** nikad ne znaš. Umela je da bude vrlo zajedljiva. Na kraju krajeva, u današnje vreme je upravljala čitavim sistemom škljockalica.

Takođe je volela i goblino, zbog čega ih je nekoliko živelo iza zidnih obloga kuće i još nekoliko na krovu. Smrdeli su, ali taj smrad, kad se oporavite od šoka, i nije bio toliko strašan. Zauzvrat su se goblino svi do jednog zaljubili u škljockalice

* Odvojena kupatila su ključna za srećan brak.

** Blagonakloni muž zvao ju je Boca. Brat ju je svojevremeno prozvao Ubica, ali od milošte.

svim svojim žgoljavim srcem. Bili su opčinjeni zupčanicima i polugama. Vlaža je znao da su se ranije goblini uglavnom krili u pećinama i po kojekakvim brlozima koji nisu zanimali ljudska bića, ali sada kada su ljudi odjednom na goblina gledali kao na pravi svet, oni su otkrili svoj element, a to je bilo nebo. Mogli su da se uzveru uz škljocni toranj brže nego što ijedan čovek može da trči, a čegrtanje i kloparanje nezaustavljive mašinerije škljockalica potpuno ih je očaralo.

Posle samo nekoliko meseci u gradu goblini su već trostruko uvećali delotvornost škljockalica širom ravnice Sto. Bili su stvorovi mraka, ali njihovo opažanje svetlosti bilo je čudesno. Na krovu je živeo čitav brljuk* goblina, ali ako želite da vam škljockalice brzo putuju, niste taj naziv izgovarali naglas. Zlikovci iz dečjih priča konačno su našli svoje mesto pod suncem. Trebala im je samo tehnologija.

Kada je Dik Simnel ušao na posed ser Harija Kralja, uopšte nije bio siguran kako se razgovara s krupnim ribama. Svejedno je uspeo da obrlati ljude u prijemnoj kancelariji, poprilično žute u licu i ubeđene da im je dužnost da niko nikad ne prodre do ser Harija Kralja, naročito ne masnjikavi mladići sumanutih očiju koji se očajnički trude da deluju ugledno, svejedno što nose staru odeću kojoj, smatrali su čuvari, fali nešto – možda lomača. Dik je, međutim, bio uporan kao osica i prodoran kao šilo, pa su ga na kraju, u ulozi molioca, izručili pred radni sto glavnog dase.

Crven u licu i nestrpljiv, Hari pogleda preko stola i reče mu: „Mali, vreme je novac, a ja sam zauzet čovek. Rekao si Nensi na ulazu da možda imaš nešto što bi mi se svidelo.

* Zvanični naziv za grupu goblina.

Sad prekini da se vrpoljiš, nego me lepo pogledaj u lice. Ako si jedan od onih što bi da me zavrnu, baciću te niz hebene stepenice* dok si rekao 'keks'.

Dik je načas nemo piljio u Harija, a onda reče: „Gospodine ser Kralju, napravio sam mašinu koja može da preveze ljude i robu maltene bilo kud i ne trebaju joj konji, nego radi na vodu i ugalj. To je moja mašina, ja sam je napravio, i mogu i da je poboljšam ako ste vi voljni da uložite malo para unapred.“

Hari Kralj zavuče ruku u džep i izvadi težak zlatni sat. Dik i protiv volje primeti čuveno zlatno prstenje koje je, kako je čuo, ser Hari uvek nosio; možda su prstenovi sačinjavali društveno prihvatljiv i veoma skup bokser za šaku.

„Je l' ja to tebe dobro čujem? Gospodin Simnel, beše? Imaš pet minuta da me zainteresuješ, a ako pomislim da si podvaladžija i da nešto muljaš, letiš napolje znatno brže nego što si ušao.“

„Moja mati uvek veli da čovek može verovati samo svojim očima, gospodine Kralju, pa sam se pripremio. Dajte mi samo malo vremena da dovedem momke i konje...“ Dik se nakašlja i nastavi: „Moram vam reći, gospodine ser Hari, izvoleo sam biti slobodan pa sam ih parkirao tu ispred vašeg imanja, pošto sam popričao s nekim ljudima, i oni kažu 'vako: ako Hari Kralj nešto 'oće, on to 'oće brzo.“ On zastade. Jesu li se to Hariju zacaklile oči?

„E pa, sad“, progundā magnat dosta teatralno. „Mladiću, iako vreme jeste novac, jezik laprda za džabe. Izaći ću za pet minuta, i bolje bi ti bilo da tada imaš nešto opipljivo da mi pokažeš.“

* Divna, živopisna hrastovina iz Hebene šume bila je veoma tražena među prvoklasnim tesarima.

„Hvala vam, ser Kralju, vrlo lepo od vas, gospodine, al' moramo prvo da zagrejemo kotao, gospodine, zabrujaće za jedno dva sata sigurno, gospodine.“

Hari Kralj izvadi cigaru iz usta i reče: „Šta? Zabrujati?“

Dik se bojažljivo osmehnu. „Videćete, gospodine, videćete.“

Vrlo uskoro zatim, taman na vreme, dim i vodena para obavili su fabrički krug, a Hari Kralj je video šta je video i uistinu se zaprepastio.

Hari Kralj je *stvarno* bio zaprepašćen. Bilo je nečeg insektolikog u metalnoj tvorevini čiji su se delovi nezaustavljivo obrtali dok je cela mašinerija uranjala u sopstveni oblak dima i pare. Hari Kralj je pred sobom video otelotvorenje svrsishodnosti. Svrsishodnosti koja, pritom, verovatno nikad neće tražiti slobodan dan da ode baki na sahranu.

On viknu da nadjača buku: „Šta reče, mali moj, kako ti se zove ovo čudo?“

„Gvozdena Šinka, gospodine. Mašina koja koristi širenje ili brzu kondenzaciju vodene pare i tako stvara energiju. Energiju za lokomociju – to jest, snagu za kretanje, gospodine. A ako nam dozvolite da postavimo prugu, gospodine, stvarno ćemo vam pokazati šta sve može.“

„Prugu?“

„Jašta, gospodine. Ide po gvozdenom drumu, videćete.“

Odjednom, kada Voli povuče polugu, začu se krik nalik na banši u sezoni parenja.

„Izvin'te, gospodine, mora para da se pusti napolje, gospodine. Vodenu paru valja zauzdati, gospodine. Čuli ste je kako peva, gospodine, hoće da se kreće; traćimo energiju ako samo stoji tu. Dajte mi vremena i pustite me da postavim

probnu prugu oko vašeg poseda. Vrlo brzo ćemo je pustiti u pogon, časna reč.“

Hari je bio neobično ćutljiv. Brujanje mašine bilo je kao basma. Metalni glas pare ponovo odjeknu po fabričkom krugu kao izgubljena duša; bio je nesposoban da ode. Hari nije bio sklon samoispitivanju i sličnim koještarijama, ali mislio je da ovo, pa, da *ovo* vredi razmotriti. A onda je primetio lica okupljene gomile i goblino kako se pentraju da bi zijali u ovog novog pobesnelog đavola kojim su upravljala dva mladića s radničkim kapama i vrlo malo zuba.

Pošto je presabrao misli, Hari se okrenu Diku Simnelu i reče: „Gospodine Simnele, imaš dva dana i to ti je to. Dobio si priliku, gospodine moj, nemoj da je stračiš. Kao što uvek kažem, ja sam zauzet čovek. Dva dana imaš da mi pokažeš nešto što će me oboriti s nogu. Ajde, ajde.“

Patuljci i ljudi sedeli su i pažljivo slušali matorca smeštenog u uglu *Kopača melase** – matorca od ljudskog soja, možda, ali s bradom na kakvoj bi mu pozavideo svaki patuljak koji drži do sebe; a on kao da beše odlučio da podeli s njima svoje znanje o svetu melasnog rudarstva.

„Okupite se, momci, napunite mi čašu, a ja ću vam ispričati jednu mračnu i lepljivu priču.“ Značajno je pogledao u praznu kriglu, i zaorio se smeh dok ju je neki obožavalac dopunjavao; a on srknu piva i otpoče priču.

„Pre mnogo godina otkrivene su neočekivane rezerve dubinske melase ispod Ank-Morporka, mnogo metara ispod zemlje, a kao što zna svaki kopač melase, što je melasa dublja, to joj je bolji sastav i stoga i ukus. Barem u Ank-Morporku je

* Među redovnim mušterijama poznatog i kao *Lepljivko*.

zbog ovoga bilo vrlo malo trvenja između patuljačkih klanova, a oko pitanja ko će smeti da rudari u nalazištu, patuljački i ljudski poslovni veterani dogovorili su se između sebe.

Svi su se slagali da, kad je reč o podzemnim radovima, patuljcima niko nije ravan, ali, na užas i pometnju starijih rudara, retko ko se među patuljačkom mladeži Ank-Morporka uopšte zanimao za rudarstvo. I zato su sede glave rado primale sve mesne rudare, bilo koje vrste, da rade pod starodrevnim ulicama Ank-Morporka, a sve iz želje da, iz čistog zadovoljstva, vide da se melasa ponovo vadi; i tako su se rudari, ma ko oni bili, bacili na lepljivu potragu za svetlucavom, dubinskom melasom.

Ipak, nešto se desilo negde blizu Okruga, gde su patuljački rudari obrađivali sasvim pristojnu žilu, delimično ispod zemlje koja je u to doba pripadala ispodničkom kralju patuljaka. U tim ne tako davnim danima politički odnosi između ljudi i patuljaka bili su pomalo pipavi.

Na dan kada je napetost dostigla vrhunac, došlo je do iznenađnog obrušavanja tamnog karamela – izuzetno dragocene i veoma retke tvari, od koje strahuje svaki kopač melase jer ima običaj da se bez upozorenja odroni u tunelima. Prema rečima očevidaca, ljudi i patuljci su rudarili ispod zemlje dok su se političari prepirali sa obeju strana političke provalije. Ovaj odron je uglavnom bio na ljudskoj strani žile, i mnogi ljudi su ostali zarobljeni usred potopa neumoljive lepljivosti.

On zastade načas pa reče: „Samo da se prisetim, možda je to ipak bilo s patuljačke strane...“ Činilo se da se malo stidi, ali nastavi: „U svakom slučaju, nije sad ni bitno ko su oni bili, bilo je to davno. Rudari koji su kopali s druge strane odrona čuli su da je dole mnogo rudara, da su zarobljeni i da se dave u šećernim prerađevinama, i rekli su: 'Ajmo, momci, uzmite opremu i dajte da ih vadimo.'“

Matorac je oklevao još časak, možda da bi ostavio jači utisak, a onda reče: „Ali to je, naravno, zahtevalo da zađu na tuđu teritoriju, što je značilo prolazak kroz dve obezbeđene barijere, koje su čuvali naoružani stražari. Stražari se pritom nisu naročito potresali zbog rudara i svakako nisu nameravali da puste neprijatelje na *svoje* suvereno tlo.“

Još jedna značajna pauza, a onda je priča pohrlila dalje. „Svi rudari su se nagurali ispred barijera. Neko je rekao: 'Ne možemo da ih savladamo, imaju oružje!', a onda su se zgledali, što bi se reklo, zanemeli od čuda, i drugi glas je viknuo: 'Ali imamo ga i mi, ako ćemo pravo, i naše je veće!' I govornik je razmahnuo ogromnom pesnicom i rekao: 'I svakog dana kopamo rudu, a ne stojimo tu napirlitani kao za slavlje.'

I tako, kao jedan patuljak, ili možda čovek, jurnuli su na barikadu, a stražari, shvativši da nisu uplašili narod, pobegli su i negde se sklonili dok su rudari s pijucima i lopatama hr-lili na njih punom brzinom; i tako su spasli šezdeset rudara kojima je prigustilo sa obeju strana žile.

Posle nije urađeno ništa zvanično po tom pitanju jer zvaničnici nisu hteli da imaju ništa s tom brukom.“

Matorac se ozareno osvrnu, kao da je i sam bio među tim rudarima, a vrlo je moguće da i jeste; opet mu dopuniše kriglu, a on setno reče: „Naravno, tako je to bilo u stara vremena. Voleo bih da je i dalje.“

Pred sam kraj drugog dana Simnel i njegovi momci pustili su Gvozdenu Šinku u pogon, i ona je sada polako i odlučno huk-tala po kratkoj, okrugloj pruzi u Harijevom fabričkom krugu.

Hari je i nehotice primetio da se izgled mašine promenio, pa ona sada deluje nekako... vitkije nego ranije. Zapravo, pomisli on, bio je na ivici da kaže *otmeno*, premda se pedeset

tona čelika teško moglo nazvati otmenim, ali da, pomisli on, što da ne? Ne bi trebalo da je lepa, ali *jeste*. Štektala je, smrdela, režala i dimila se, ali je bila veoma lepa.

Dik vedro reče: „Ne žuri nam se, gospodine Hari. Moramo da utovarimo neki *pravi* teret da joj služi kô uteg pre nego što budemo smeli da je pustimo da seva punom snagom, al' priraste vam nekako za srce, jelda? A kad je dovršimo i pridodamo joj vagone i tako to, ništa je neće zaustaviti.“

Opet to. Stroj bi stvarno trebalo da bude muškog roda, mislio je Hari, ali nekako je uporno mislio o njemu kao o „njoj“.

A onda se Harijevo zborano čelo još više natušti. Ovaj mladić očito zna šta radi, pomisli on, a rekao je da mašina može prevoziti ljude i robu... ali ko bi poželeo da se vozi u ogromnom, zveketavom čudovištu?

S druge strane, njegov fabrički krug sada je mirisao muževno i zdravo, na dim, ugalj i vreli kolomaz... Da, daće im još malo vremena. Možda nedelju dana. Na kraju krajeva, ugalj nije skup, a on ih ionako ne plaća. Hari Kralj shvati da je neobično srećan. Da, neka im još malo vremena. A miris je bio tako dobar, za razliku od zadaha koje su on i Efi trpeli godinama. O, da, neka ostanu koliko hoće, samo im ne treba dozvoliti da se previše opuste. On diže pogled; škljocni tornjevi treperili su bez prestanka, i Hari Kralj vide budućnost.

Vetar nad škljocnim tornjevima, hladan i odlučan, duvao je iz pravca ose, i Adora Bel Dragomilje je zamišljala da sa svog vidikovca može opaziti ivicu sveta. Ovakvi trenuci su bili dragoceni. Podsećali su je na ono kad je bila mala, zaista mala, pa bi majka okačila njenu kolevku s vrha tornja dok programira, a ćerku bi ostavila da veselo guče koju stotinu metara iznad zemlje. Zapravo, majka je govorila da su joj prve reči bile „kontrolni zbir“.